

การจัดการธุรกิจเลี้ยงช้างเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ของปางช้าง Elephant Rescue Park จังหวัดเชียงใหม่

สัญญา สะสอง¹, ชุตินันต์ สะสอง² และสุกัญญา สุทธาวาสน์³

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสมผสาน เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้ประกอบการปางช้าง และวิจัยเชิงสำรวจ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้มีส่วนได้เสีย คือ เจ้าของปางช้าง แกนนำชุมชน มัคคุเทศก์ และความรู้อาจารย์ จำนวน 20 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการในการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park และเพื่อสร้างรูปแบบการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park เชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ด้านพัฒนาการในการทำธุรกิจปางช้างนั้น เริ่มต้นจากการร่วมทุนกันทำธุรกิจปางช้างและเมื่อหุ้นส่วนถอนตัว ก็ทำเป็นธุรกิจครอบครัวที่ค่อยพัฒนามาเรื่อย ๆ ด้วยหลักการเชื่อใจและไว้วางใจกัน จนปัจจุบันเป็นปางช้างได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวและลูกค้าในระดับต้น ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ ในด้านบริบทชุมชน มีการประสานความร่วมมือกับชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อบริหารปางช้างในแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม และชุมชนแบบเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน และสามารถสร้างรูปแบบการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park เชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย SPRE Model (Sustainability, Participation, Rescue, Elephant Ecotourism) คือการจัดการท่องเที่ยวธุรกิจปางช้างเชิงนิเวศผ่านการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ด้วยการดูแลรักษาช้างและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนสืบไป

บทนำ

ประเทศไทยมีช้าง 2 กลุ่ม คือ ช้างป่า และช้างบ้าน หรือช้างที่อยู่ในวิถีวัฒนธรรมมาแต่โบราณ ช้างบ้านผูกพันกับชนชาวสยามมายาวนาน เป็นเพื่อนร่วมรบ กอบกู้บ้านเมือง เป็นเพื่อนซี้เคลื่อนเครื่องศึกสมัยที่มีการให้สัมปทานตัดไม้ ช้างก็เป็นแรงงานชั้นดีช่วยลากจูงไม้ซุงออกจากป่า จนปัจจุบัน ในโลกสมัยใหม่ ช้างถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนแบรนด์ที่เชื่อมโยงกับความเป็นไทยหรือมาจากประเทศไทย และเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักท่องเที่ยวและเม็ดเงินในภาคบริการและการท่องเที่ยว อัตราการตายของช้างเลี้ยงจำนวนมากเกิดมาจากโรคระบาด เช่น โรคคอบวมจากเชื้อแบคทีเรีย หรือ ในปัจจุบันโรคระบาดที่อันตรายมากคือโรคไวรัสสลาไ้ส์อักเสบติดต่อเฉียบพลันในช้าง (Elephant Endotheliotropic Herpesvirus – EEHV) ซึ่งทำให้ช้างที่ติดเชื้อ เส้นเลือดฝอยแตกทั้งตัว อูจจะระเป็นเลือดและตายภายใน 48 ชั่วโมง โดยเฉพาะช้างเด็กมีโอกาสตายสูงมาก “ในปี 2554 เราสูญเสียช้างบ้านไปด้วยโรคระบาดค่อนข้างมาก โดยเฉพาะลูกช้าง กว่าจะหาตัวยามารักษาและช่วยชีวิตช้างได้ ต้องใช้เวลา 5 – 6 ปี” ความสำเร็จจากการหายารักษาโรคระบาดร้ายแรงในช้างทำให้ปัจจุบันอัตราการเสียชีวิตของช้างลดลงในปี 2564 ช้างบ้านเสียชีวิตจากโรคระบาดเพียง 2 เชือกเท่านั้น แต่เรามีเป้าหมายมากกว่านั้น “เราหวังให้อัตราการเสียชีวิตของช้างบ้านจากโรคระบาดเป็น 0% ในอนาคต” ไม่เพียงลดอัตราการตายในช้าง แต่ต้องเพิ่มอัตราการเกิดของช้างให้ได้ด้วย เพื่อจะเพิ่มประชากรช้างก่อนสูญพันธุ์ ถ้าช้างอยู่ในสภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีอาหารการกินพร้อม ช้างเพศเมียจะสามารถผสมพันธุ์และออกลูกได้ถึง 3 – 5 เชือก ในช่วงอายุขัยเฉลี่ยของช้าง 60 ถึง 70 ปี “หากเราสูญเสียช้างเพศเมีย 1 เชือก เราจะเสียโอกาสที่จะมีช้างเพิ่ม 3 – 5 เชือก และจะเป็นความเสี่ยงต่อการลดลงหรือสูญพันธุ์ของประชากรช้างได้” ตลอดระยะเวลา 40 กว่าปีที่ผ่านมา ทีมสัตวแพทย์ช่วยกันลดอัตราการเสียชีวิตของช้าง และเพิ่มอัตราการเกิด รวมถึงขึ้นทะเบียนช้างเลี้ยง (บ้าน) โดยในปัจจุบัน มีช้างบ้านขึ้นทะเบียนและติดไมโครชิพแล้วประมาณ 4,500 เชือก “แต่ใน

¹ รองศาสตราจารย์ สาขาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

³ อาจารย์ประจำ ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

อนาคต เราก็คงต้องดูกันว่าประเทศไทยมีศักยภาพในการดูแลเฉพาะช้างบ้านประมาณกี่เชือก เพื่อลดความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ รวมทั้งเฝ้าระวังการทารุณกรรม การปล่อยละเลยสวัสดิภาพ การหาประโยชน์จากช้างอย่างไม่เป็นธรรม และโรคระบาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต” น.สพ.อลงกรณ์ กล่าวถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ให้ “นำช้างกลับบ้าน” โดยปัจจุบัน มีการตั้ง “ศูนย์คชศึกษา” ที่จังหวัดสุรินทร์ เพื่อป้องกันไม่ให้ความรู้ช้างนำช้างออกมาเร่ร่อน (นายสัตวแพทย์อลงกรณ์ มหรรณพ, 19 มิถุนายน 2566) (ออนไลน์)

สำหรับผลการสำรวจช้างเลี้ยง (บ้าน) ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า ในปี 2566 ที่ผ่านมา สถาบันวิจัยและบริการสุขภาพช้างแห่งชาติ กรมปศุสัตว์ จังหวัดสุรินทร์ โรงพยาบาลช้าง ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย Elephant Hospital, TECC ศูนย์สุขภาพช้างและสัตว์ป่า โรงพยาบาลสัตว์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ Thai Elephant Alliance สมาคมสหพันธ์ช้างไทย ได้ออกตรวจสอบสุขภาพช้างในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ดำเนินการกันเป็นประจำทุกปี โดยเป็นการสำรวจประชากรช้างเลี้ยง ตรวจไม่โครซิฟ ตรวจสอบสุขภาพช้างเบื้องต้น ถ่ายพยาธิ มอบายาและเวชภัณฑ์พื้นฐาน พร้อมให้คำแนะนำการจัดการสุขภาพช้างแก่เจ้าของและความรู้ช้างในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนการให้ข้อมูลในการเตรียมตัวและยื่นขอมาตรฐานปางช้างโดยกรมปศุสัตว์ จากการสำรวจประชากรช้างเลี้ยง ปี 2566 พบว่าในจังหวัดเชียงใหม่ มีประชากรช้างเลี้ยงประมาณ 830 ตัว กระจายอยู่ในเขต 12 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ โดยส่วนใหญ่เป็นช้างเลี้ยงที่อยู่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและเป็นช้างเลี้ยงตามบ้าน เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลประชากรช้างเลี้ยงในจังหวัดเชียงใหม่ของปี 2564

(ที่มา : ศูนย์สื่อ จะเห็นได้ว่า จำนวน

ม., 2566)

ช้างเลี้ยงมากขึ้น โดยพื้นที่ที่มีจำนวนช้างเลี้ยงมากที่สุด คือ พื้นที่อำเภอแม่แตง โดยมีช้างเลี้ยงทั้งหมด 397 เชือก โดยหลังจากสถานการณ์ COVID-19 เริ่มคลี่คลาย พบว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวเกี่ยวกับช้างในจังหวัดเชียงใหม่มีการฟื้นตัวที่ดีถึงดีมาก ปางช้างหลายแห่งมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาจำนวนมาก จากหลายภูมิภาคทั้งจากยุโรปและเอเชีย จากการสอบถามพูดคุยพบว่า ปัจจุบันการฟื้นตัวของนักท่องเที่ยวปางช้างกลับมามากถึง 80% ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว เมื่อเทียบกับช่วงก่อนการแพร่ระบาดของ COVID-19 ด้านสุขภาพของช้าง พบว่าช้างส่วนใหญ่มีสุขภาพที่ดี คะแนนร่างกายอยู่ในเกณฑ์ พบปัญหาสุขภาพเล็กน้อย เช่น พยาธิภายนอก เล็บยาว เป็นต้น ซึ่งทีมสัตวแพทย์ก็ได้ให้บริการป้องกันโรคและคำแนะนำในการจัดการสุขภาพให้กับช้างเหล่านี้ด้วย (ศูนย์สื่อสารองค์กรและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 21 มีนาคม 2566) (ออนไลน์)

สำหรับปางช้าง Elephant Rescue Park ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านช้าง ต.บ้านช้าง อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ ซึ่งรับผิดชอบดูแลช้าง ประมาณ 10 เชือก ส่วนมากเป็นช้างที่ได้รับบาดเจ็บ หรือเจ้าของเดิมไม่สามารถดูแลต่อไปได้ ทางเจ้าของปางช้างก็รับซื้อมาดูแลต่อ กิจกรรมปางช้าง เป็นลักษณะการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจในการดูแลหรือเลี้ยงช้าง หรือร่วมกิจกรรมการดำเนินชีวิตของช้าง ทั้งแบบกิจกรรมครึ่งวันและกิจกรรมเต็มวัน โดยปางช้างห้ามการขี่ช้างทุก

กรณี ซึ่งการดำเนินการของปางช้างได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จะให้ความสนใจกับกิจกรรมการเลี้ยงช้างเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งปางช้างดังกล่าวเปิดประกอบกิจการเมื่อเดือนสิงหาคม 2558 จนถึงปัจจุบัน ทำให้คณะนักวิจัยสนใจที่จะลงพื้นที่เพื่อถอดองค์ความรู้ของเจ้าของปางช้างและผู้มีส่วนได้เสียในการประกอบกิจการปางช้างให้ประสบความสำเร็จต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการในการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park
- 2) เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park เชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้ประกอบการปางช้าง (participatory action research) และวิจัยเชิงสำรวจ (exploratory research) มีการดำเนินงานวิจัยเป็น 6 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 คณะผู้วิจัยลงพื้นที่หารือร่วมกับผู้ประกอบการปางช้าง Elephant Rescue Park และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ไม่ว่าจะเป็น เจ้าของ/ผู้ประกอบการ แกนนำชุมชน มัคคุเทศก์ และควาญช้าง เพื่อค้นหาประเด็นมา ออกแบบเครื่องมือแนวทางการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการออกแบบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มย่อย

ระยะที่ 2 จัดเก็บข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์พื้นที่เป้าหมายหลัก คือ ปางช้าง Elephant Rescue Park ในพื้นที่ตำบลบ้านช้าง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่

ระยะที่ 3 การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย คือ เจ้าของ/ผู้ประกอบการปางช้าง Elephant Rescue Park แกนนำชุมชน ควาญช้าง มัคคุเทศก์ และนักท่องเที่ยว จำนวน 20 คน เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการจัดการธุรกิจปางช้างในภาพรวม และจัดเวทีแลกเปลี่ยนแนวความคิด ข้อคิดเห็น เพื่อหาแนวทางและรูปแบบในการจัดการธุรกิจปางช้างเชิงสร้างสรรค์ ที่มีความยั่งยืน และเป็นต้นแบบของปางช้างอื่น ๆ

ระยะที่ 4 รวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อหารูปแบบการจัดการปางช้างที่มีประสิทธิภาพ และเป็นต้นแบบให้กับปางช้างอื่น ๆ

ระยะที่ 5 เขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

ระยะที่ 6 ถ่ายถอดองค์ความรู้จากผลงานวิจัยสู่ชุมชนและนำเสนอบทความวิจัยในเวทีวิชาการหรือตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับชาติ/นานาชาติ

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการในการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park ผลการวิจัยพบว่า จากการสัมภาษณ์เจ้าของปางช้าง Elephant Rescue Park และผู้มีส่วนได้เสีย แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1) ด้านพัฒนาการในการทำธุรกิจปางช้าง

จากการสัมภาษณ์เจ้าของปางช้าง Elephant Rescue Park ทำให้ทราบว่า เจ้าของปางเริ่มตั้งธุรกิจปางช้างเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2558 ด้วยความรักช้างและอยากช่วยเหลือช้าง ยิ่งในช่วงวัยเด็ก เห็นการแสดงของช้างน้อยแสนรู้ ที่ต้องเดินทางไปกับรถเพื่อไปแสดงให้ผู้คนชมตามสถานที่ต่าง ๆ โดยไม่ได้พักผ่อน ยิ่งรู้สึกสงสารเห็นใจ และมีความมุ่งมั่นตั้งใจว่า หากมีโอกาสจะทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ช้าง จนในที่สุดเมื่อจบการศึกษาและทำธุรกิจด้านมัคคุเทศก์และการท่องเที่ยว ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องช้างด้วย จึงตัดสินใจทำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ช้าง โดยได้แสวงหาเครือข่ายด้านการทำธุรกิจปางช้างที่มุ่งการดูแลช้าง ศึกษาพฤติกรรมช้างตามแบบวิถีคนเลี้ยงช้าง ไม่ใช่ใช้ช้างลากจูงหรือขี่หลังช้างเพื่อความบันเทิงของนักท่องเที่ยวเหมือนที่ผ่านมา ตลอดจนได้ให้สัตวแพทย์มาดูแลสุขภาพช้างอย่างต่อเนื่อง จะอย่างไรก็ตาม ในช่วงโรคระบาดโควิด-19 ที่ผ่านมา ทำให้การท่องเที่ยวทั่วโลกหยุดชะงัก ส่งผลต่อธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งระบบ ปางช้างก็ได้รับผลกระทบเป็น

อย่างมาก ต้องดิ้นรนหาทางดูแลธุรกิจปางช้างให้รอดจากภาวะวิกฤติครั้งนี้ ถึงกับจำเป็นต้องขายทรัพย์สินส่วนตัวบางอย่างออกไปเพื่อหาเงินมาซื้ออาหารให้ช้าง รวมถึงยังมีนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นห่วงช้างทั้งในประเทศและต่างประเทศจำนวนหนึ่งได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือโดยการบริจาคเงินสำหรับดูแลช้าง ทำให้สามารถประคับประคองธุรกิจให้อยู่ได้ ถึงแม้ขณะนี้ ธุรกิจการท่องเที่ยวจะเริ่มกลับมาดีขึ้น แต่ก็ยังต้องรออีกสักพัก ถึงจะทำให้ธุรกิจปางช้างดำเนินการได้อย่างคล่องตัวมากขึ้นกว่านี้ ซึ่งเจ้าของปางยืนยันว่าจะปกป้องรักษาธุรกิจปางช้างและสืบทอดให้กับลูกหลานต่อไป

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนความรู้อาจารย์ พบว่า ความรู้อาจารย์มีความพึงพอใจต่อการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องเงินเดือนสวัสดิการ และความเป็นอยู่ของความรู้อาจารย์ทุกคนเป็นอย่างดี ซึ่งเจ้าของปางช้างเป็นคนจิตใจดี มีความเป็นกันเองกับความรู้อาจารย์และลูกจ้างทุกคนเหมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน ทำให้ทุกคนรักปางช้างและพยายามช่วยกันดูแลปางช้างแห่งนี้เหมือนเป็นปางของทุกคน สำหรับการดูแลช้าง ก็เป็นไปด้วยดี เนื่องจากปางแห่งนี้ไม่ให้นักท่องเที่ยวขี่ช้าง จึงทำให้ดูแลช้างได้ง่าย เพียงแต่คอยระมัดระวังเวลาที่ช้างเดินไปกับนักท่องเที่ยว รวมถึงการอธิบายให้นักท่องเที่ยวทราบถึงเทคนิควิธีการดูแลช้าง การสังเกตเวลาช้างตกมัน การเอาตัวรอดเมื่อเกิดสถานการณ์ฉุกเฉิน สิ่งใดควรทำและไม่ควรทำเมื่ออยู่ใกล้ช้าง และคอยดูแลสังเกตอาการช้างป่วย เป็นต้น ซึ่งปางช้างแห่งนี้เอาใจใส่ดูแลช้างทุกเชือกเป็นอย่างดี มีการให้หมอมาตรวจดูทุกระยะ จึงทำให้ปางช้างมีคุณภาพ

2) ด้านบริบทของชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเขตบ้านช้าง พบว่า ในพื้นที่ตำบลบ้านช้าง และตำบลกืดช้าง เป็นพื้นที่ชุมชนเลี้ยงช้างมาตั้งแต่สมัยบรรพชน ซึ่งถ่ายทอดวิถีคนเลี้ยงช้างจากรุ่นสู่รุ่นมาโดยตลอด และช้างถือเป็นสัตว์บ้านคูเมือง และมีบุญคุณต่อผู้คนเพราะได้อาศัยช้างในการทำมาหากินหล่อเลี้ยงครอบครัว/ชุมชนจนมีอยู่มีกินมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งปางช้าง Elephant Rescue Park แห่งนี้ ถือว่า เป็นปางช้างที่มีคุณภาพ มีระบบการดูแลรักษาช้างเป็นอย่างดี เจ้าของปางฯ มีการประสานงานกับชุมชนในการเข้ามาเลี้ยงช้าง เป็นมิตรกับชาวบ้าน และช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนมาโดยตลอด อีกทั้งรูปแบบจัดการปางช้างก็เป็นไปในลักษณะให้อาหารช้างในการดูแลรักษาช้าง การพานักท่องเที่ยวไปเลี้ยงช้าง เรียนรู้วิถีชีวิตของช้าง อาบน้ำให้ช้าง ให้อาหารช้าง และป้อนยาสมุนไพรรักษาช้างป่วย โดยห้ามไม่ให้นักท่องเที่ยวขี่ช้างเป็นอันตราย ซึ่งถือเป็นการจัดการปางช้างที่ได้มาตรฐานและได้รับการยอมรับจากชุมชนอย่างยิ่ง

2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park เชียงสร้างสรรคบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์เจ้าของปางช้าง พบว่า แนวทางในการบริหารจัดการปางช้าง จะทำปางช้างให้เป็นแบบ Ecotourism โดยนำหลัก BCG มาเป็นหลักในการดำเนินงาน เน้นการบริหารจัดการปางช้างให้เป็นธุรกิจสีเขียวที่มุ่งพัฒนาทั้งระบบ ตั้งแต่การจัดการด้านอาหารช้างที่ถูกสุขลักษณะ การจัดการมูลช้างด้วยการทำเป็นแก๊สหุงต้ม การดูแลสุขภาพของสัตว์ การจัดการสิ่งแวดล้อม และการดูแลชุมชนแวดล้อม โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา เช่น คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยศิลปากรมาทำเรื่องไปโอแก๊สจากมูลช้างเป็นโมเดลต้นแบบภาคครัวเรือน องค์กรมูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช้าง ภาคเอกชน/ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม และชุมชนมาโดยตลอด ปัจจุบันเจ้าของปางช้างรับหน้าที่เป็นอุปนายกสมาคมช้าง กรรมการสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวเชียงใหม่ กรรมการสมาชิกสหพันธ์การท่องเที่ยวแม่แตง เป็นวิทยากรบรรยายเรื่องการบริหารจัดการปางช้าง/องค์ความรู้ด้านการดูแลช้างให้กับภาครัฐและเอกชนทั้งในและต่างประเทศ จัดตั้งกลุ่มชาวช้างดับไฟป่าเพื่อช่วยชุมชนในการเฝ้าระวังและร่วมดับไฟป่าเป็นประจำทุกปี และทำงานด้านจิตอาสาต่าง ๆ มาโดยตลอด ทั้งนี้เพื่อให้ธุรกิจเป็นธุรกิจเพื่อสังคมมากกว่าเป็นธุรกิจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งถือว่าเป็นการบริหารจัดการธุรกิจปางช้างเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความสมดุลทั้งคน ช้าง และสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลกันและกันอย่างยั่งยืน

เจ้าของปางใช้วิธีการผสมผสานศาสตร์สมัยใหม่ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นการดูแลช้างแบบดั้งเดิม จะเห็นได้ว่าในการรักษาช้างป่วย จะมีทั้งการใช้สมุนไพรในการรักษา ร่วมกับยาแผนปัจจุบัน หรือการดูแลช้างท้องผูกก็ใช้ยาสมุนไพรตามแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษา ตลอดจนวิธีการดูแลช้างของความรู้อาจารย์ ก็เน้นการใช้การเลี้ยงด้วยจิตวิญญาณมากกว่าการใช้ยาควบคุม ความรู้จะเรียนรู้และทำความเข้าใจกับช้างเชือกที่ตัวเองรับผิดชอบดูแลอย่างใกล้ชิด เลี้ยงเขาแบบเพื่อนให้ความรักความเข้าใจ ทำให้ความรู้อาจารย์อยู่กับช้างอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี และไม่เคยเกิดเหตุการณ์ช้างทำร้ายความรู้อาจารย์หรือนักท่องเที่ยวเลยตั้งแต่เปิดธุรกิจปางช้างมา

สำหรับการจัดการกับความรู้อาจารย์ จะเน้นให้ความรู้ดูแลสุขภาพช้างเป็นสำคัญ โดยกำชับให้ความรู้ต้องช่วยกันดูแลรักษาช้างไม่ให้เจ็บป่วย หรือเมื่อช้างเจ็บป่วยต้องรีบรักษาอย่างทันท่วงที และไม่ให้ความรู้อาจารย์ไปลากจูงเป็นอันตราย

ตลอดจนใช้หลักบริหารคนให้ถูกกับงาน คือใครถนัดด้านไหน ก็ให้ปฏิบัติงานในด้านนั้น เพื่อจะได้ใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่

ธุรกิจ Elephant Rescue Park เดิมทีเป็นการรวมหุ้นกันทำกับหุ้นส่วนธุรกิจท่องเที่ยว ต่อมาเมื่อหุ้นส่วนถอนตัวออกไป จึงกลายเป็นธุรกิจครอบครัวแบบเต็มตัว ซึ่งต้องใช้หลักความเชื่อใจและไว้วางใจกันในการบริหารจัดการ โดยเริ่มต้นจากการหยิบยืมเงินจากบุคคลในครอบครัวไปซื้อช้างป่วย และจ้างทำงานหนักจากการลากจูงมาดูแลรักษา ซึ่งเป็นภาระมากกว่าจะเกิดผลประโยชน์ในเวลาอันใกล้ ครอบครัวจึงต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ ยอมรับ และเข้าใจในสิ่งที่เจ้าของปางตัดสินใจทำธุรกิจนี้ ซึ่งเมื่อครอบครัวเข้าใจ จึงทำให้ธุรกิจสามารถยืนหยัดมาได้จนถึงทุกวันนี้

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนมัคคุเทศก์ พบว่า ปางช้าง Elephant Rescue Park เป็นปางช้างที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอันดับต้น ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ มีนักท่องเที่ยวจากยุโรป เช่น สเปน ฝรั่งเศส เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีนักท่องเที่ยวจากอเมริกา เอเชีย เช่น สิงคโปร์ เกาหลี ญี่ปุ่น เวียดนาม และกัมพูชา มาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ซึ่งกลุ่มลูกค้า/นักท่องเที่ยวรู้จักปางช้างดังกล่าวผ่าน ภูเก็ต อินทราแกรม เฟซบุ๊ก อินทราเซอร์ และแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ ซึ่งเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็วในยุคปัจจุบัน โดยมีนักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งที่เข้ามาเยี่ยมชมปางช้างแห่งนี้เป็นประจำทุกปีอีกด้วย ซึ่งมัคคุเทศก์ยอมรับว่าปางช้างแห่งนี้บริหารจัดการได้ดี และดูแลลูกค้า/นักท่องเที่ยวเหมือนคนในครอบครัว เป็นกันเอง เอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดี มีอาหารที่สะอาด ปลอดภัย และไม่คิดราคาการเยี่ยมชม/การดูแลช้างที่แพงเกินไป จัดการสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ดี รวมถึงความผูกพันมีมารยาทเรียบร้อยและปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างดีเยี่ยม จึงทำให้ปางเป็นที่ยอดนิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในปางช้างแห่งนี้มาก โดยเฉพาะด้านการดูแลช้าง การให้ความรู้เรื่องช้าง การดูแลสิ่งแวดล้อม และการไม่ทรมานช้าง รวมถึงความเป็นกันเองของเจ้าของปางและความซื่อสัตย์ ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ของปาง ทำให้นักท่องเที่ยวต้องมาเยี่ยมชม และร่วมเลี้ยงช้างเป็นประจำทุกปี ตลอดจนร่วมระดมทุนบริจาคทุนทรัพย์ในการดูแลช้าง เพราะเห็นความตั้งใจของเจ้าของปางที่มุ่งมั่นดูแลช้างป่วย ช้างพิการ และช้างที่ถูกให้ทำงานหนักในการลากจูงมาก่อน ซึ่งตัวแทนนักท่องเที่ยวแจ้งว่า หากมีโอกาสจะมาเยี่ยมชมปางช้างแห่งนี้อีกแน่นอน และพยายามจะมาหลาย ๆ ครั้งเนื่องจากความประทับใจดังกล่าว

ผลจากการสัมภาษณ์ ทำให้สร้างโมเดลการจัดการธุรกิจปางช้างเชิงสร้างสรรค์ได้รูปแบบ SPRE Model ดังนี้

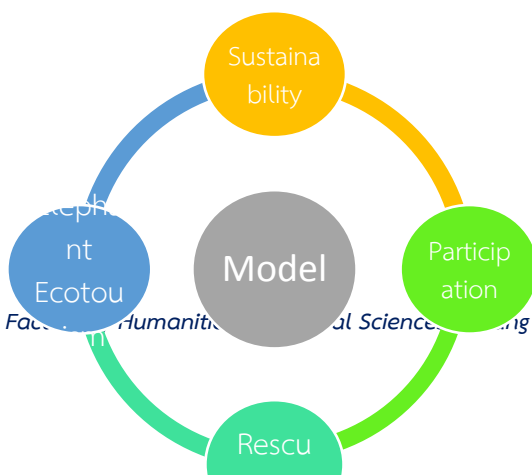
Sustainability ความยั่งยืน คือ ความมั่นคงยั่งยืนของธุรกิจปางช้างผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมที่เกื้อกูลกันบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นคนเลี้ยงช้าง

Participation การมีส่วนร่วม คือ การสร้างเครือข่ายในการร่วมกันดูแลรักษาช้าง ผ่านองค์กร มูลนิธิ หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย ภาคธุรกิจ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม/ชุมชนบนฐานความเข้าใจร่วมกันเพื่อยกระดับมาตรฐานการดูแลช้างทั้งระบบในฐานที่เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง และเป็นสัตว์ที่มีความคุ้นเคย มีและบุญคุณกับประเทศชาติมาตั้งแต่ครั้งอดีต

Rescue การดูแลช่วยเหลือ คือ การดูแลรักษาช้างเจ็บป่วย ช้างพิการ ตลอดจนการไปซื้อช้างที่ถูกทรมานหรือใช้งานหนักจนทำงานไม่ได้มาเลี้ยงดูรักษา และจัดหาสัตวแพทย์มาช่วยดูแลรักษาด้วยความเอาใจใส่

Elephant Ecotourism การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผ่านปางช้าง คือ การจัดการท่องเที่ยวที่รักษาระบบนิเวศด้วยการใช้ธุรกิจปางช้างเป็นผู้ร่วมปกป้องรักษาดูแลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้ประโยชน์จากมูลช้าง และร่วมกันป้องกันไฟป่าจากการเผาทำลาย เพราะป่าคือที่อยู่ของช้าง จึงต้องเน้นการร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลาย

SPRE Model

(ที่มา : สัญญา สะสอง, 2566)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรรนำ SPRE Model เสนอต่อสมาคมธุรกิจนำเที่ยว เป็นต้น เพื่อขับเคลื่อนเป็นนโยบายและจัดทำเป็นยุทธศาสตร์ธุรกิจปางช้างเชิงสร้างสรรค์ในการร่วมรักษาระบบนิเวศทรัพยากรให้ดำรงอยู่สืบไป

2. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

นำเสนอ SPRE Model ขยายผลให้กับธุรกิจปางช้างแห่งอื่น ๆ ในพื้นที่อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ ในการร่วมสร้างธุรกิจปางช้างเชิงสร้างสรรค์เพื่อรักษาระบบนิเวศร่วมกัน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำวิจัยด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในธุรกิจปางช้างเปรียบเทียบกับธุรกิจอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

ศูนย์สื่อสารองค์กรและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=668030261995911&set=pb.100063668285242.-2207520000&type=3> (ออนไลน์, สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2566)

สืบค้นได้จาก https://www.chula.ac.th/highlight/121425/#--hd-6530cc6149665_ (ออนไลน์, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2566)

สืบค้นได้จาก <https://mgronline.com/greeninnovation/detail/9640000112887> (ออนไลน์, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2566)